

Author: GALINA, Zoltán - DORMÁN, Miklós
Affiliation: University of Technology, BME, Budapest
Title: WHITENING OF ENCRYPTED ARCHITECTURE
Citation: Metszet, Vol 15, No 3 (2024), pp 54-59,
<https://doi.org/10.33268/Met.2024.3.7>

Received: 16 May 2024

Accepted: 27 May 2024

Published: 17 June 2024

PRISON, BERETTYÓÚJFALU, HUNGARY;
ARCHITECT: ATTILA BORSAY

What can one see regarding architecture that is for those who should not be seen? The design of prisons raises questions of architectural typology, psychological and psychiatric impact on those housed and working within the confines of such a building. Is a conclusion necessary? The most defining negative experience that can be associated with the function prisons, connected with the restriction of a person's freedom, is caused by being tied to a place, being detained and feeling closed, as opposed to most building types where freedom of movement is the driving factor.

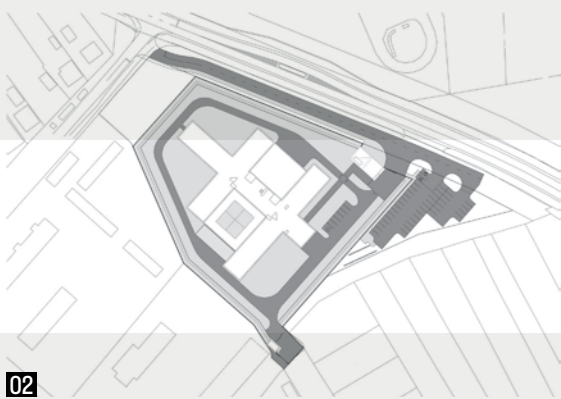

01

TITKOSÍTOTT ÉPÍTÉSZET KIFEHÉRÍTÉSE

AVAGY ÉPÍTÉSZETI ÖSSZEFOGLALÓ A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS
FEJLESZTÉSEKÉNT BERETTYÓÚJFALUBAN MEGVALÓSULT
EGÉSZSÉGÜGYI KÖZPONTRÓL, AZAZ A BVEK-RŐL

- 01 A homogén megjelenésű tömeget a lamellás felületek plasztikussága tagolja
- 02 A környezeti kapcsolatot bemutató léptékhelyes helyszínrajz
- 03 Az épület formálását mutató nagy léptékű tömegmodell
- 04 Az egyetlen lehetőség a nagyméretű üvegfelület használatára az épület főbejárata

02

03

2019. május 22-én ünnepélyes keretek között közösen helyezte el az új létesítmény alapkövét a BvOP és a város vezetése. [1] A pandémia jelentősen nem is befolyásolta a tervezetteket, és 2020 októberében megkezdődhetett a műszaki átadás. A beruházásról több hírportál is beszámolt: a szörnyű állapotban lévő tököli rabkórház végleges bezárásával egyidejűleg egy új és korszerű létesítmény megnyitásával szervezik át a fogvatartottak egészségügyi ellátását. [2]

A kivitelezés megkezdését azonban több évnyi teendő és döntés előzte meg. Míg a beruházás intézményi előkészítését megerősítő 2018-as kormányhatározat helyszíniként Kiskunhalast jelölte meg, a közbeszerzési

pályázaton elnyert generáltervezés helyszíné már Berettyóújfalura módosult. A kitűzött cél elérése érdekében a teljes projekthez titoktartás társult, így az építészeti érdekességek publikálására eddig még nem volt lehetőség. Az egyik első vizuális információnak a 2020-ban renderelt madártávlati kép tekinthető, melyet az idén több építészeti fotós és egy rövid tervezői ismertetés követett, amelyet az Építészfórum felületén lehetett olvasni. [3]

Az egyedülálló funkcióra hivatkozva Borsay Attila építész a dr. Márkus Gáborral közösen jegyzett épületet egy építészeti diskurzus megindításának céljából a szakma figyelmébe ajánlja.

04

ÉPÍTÉS | ARCHITECT

Borsay Attila

FOTÓ | PHOTO

Bujnovszky Tamás

SZERZŐ | AUTHOR

Galina Zoltán, Dormán Miklós

EGYSZEMÉLYES RIPORT, MINT HASZNÁLHATÓ REFERENCIA

avagy a recenzió kiindulópontjának egyetlen lehetősége

—Sajnos épületbejárásra nincs lehetőségünk, a tervek nem kiadhatóak, de még építészskiccek sem, a korábban publikált részleteken kívül tervezési programot vagy az újszerű, kombinált funkcióról szóló ismertető tanulmányt sem olvashatunk. Elfogadjuk, hogy a megismerési, észlelési lehetőségeink korlátozottak, a meghallgathatóra kell redukálnunk, azaz Borsay Attila szubjektív megfogalmazásában kapjuk az információkat: beszél a feladatról, a tervezési folyamatról, mi kérdezzünk, ő válaszol.

—A beszélgetés után gondolattöredékek maradnak, de készült felvétel: így van 3 órányi hanganyag: „ugye azt kell tudnotok, hogy több mint 3 éve készen van az épület, és 2022 előtt ez teljesen titkos volt...”

EGY MEGFOGALMAZOTT HIPOTÉZIS, MINT A HIÁNYGENERÁLT REFLEXIÓ

avagy a riport feldolgozása után megfogalmazódott kérdéseinkre a kutatással kiegészített információk alapján milyen válaszokat adtunk

MIT TUDHATUNK MEG AZ ELŐZMÉNYEKRŐL, A DÖNTÉSEK EGYMÁSUTÁNISÁGÁRÓL ÉS A PROJEKT FOLYAMATÁRÓL?

—A beruházás ugyan teljes titoktartás mellett valósult meg, de a szerző-építész 2024. február végén az intézményvezetőtől hivatalos tájékoztatást és engedélyt kapott, hogy egy szakmai fórumon ismertethesse az általuk tervezett épületet.

—A hazai viszonyok között kifejezetten korszerűnek számító intézményt már 3 éve az elvárásoknak megfelelően és jelentős energiamegtakarítással tudják működtetni – valószínűleg a hat évtizedes működése után megszüntetett központi kórházhoz viszonyítva.

—A bv.-tájékoztató értelmében a szükséges belgyógyászati, sebészeti, nőgyógyászati és pulmonológiai ellátást a közeli járási kórház biztosítja, az új intézet 67 kórteremben pedig 194 fekvőbeteg számára van lehetőség a szakrendeléssel kiegészített rehabilitációs ellátásra.

—Az információhiány okán az építész határozott kijelentéséből indulunk ki: ilyen még az EU-ban sincs! A megszüntetett rabkórház a tököli börtönhöz tartozott, és a börtön területén belül helyezkedett el, mindenhol ez az általános szervezeti felépítés. Másféle megoldásra nincs tehát másolható analógia, viszont van a megbízó által átadott részletes tervezési program. Ennek komplexitása a kötelezően betartandó őrzésbiztonsági, intézményvédelmi, működési, betegellátási és további követelmény okán összetett kihívást jelenthetett. További adaléknak tekinthető a tervezői megoldás analízisekor, hogy hazánkban a meghatározó szemlélet a konzervatív büntetési elv a szabadságvesztés utáni integráció-elvvel szemben. A svájci, német, vagy a leghumánusabbnak tartott dán példák nem, vagy nehezen mintázhatóak. [4] A döntéshozatal nemcsak a kockázati tényezők befolyásolják, hanem a katonai szervezethez kapcsolódó jogszabályi és szabályzati környezet is.

MIT LÁTHATUNK, HA NEM LÁTOGATHATÓ AZ ÉPÜLET ÉS TITKOSÍTOTTAK A TERVEK?

—Helyszínelés helyett arra van lehetőségünk, hogy kihasználjuk a Google-autókkal a 2011 után készített

05

06

fényképfelvételekből összeállított nézelődés előnyeit. Tehát már nem szükséges fizikailag utazni, nem gond elidőzni egy-egy jó nézőpontot jelentő helyen (még a 42-es főút erős kamionos forgalma ellenére sem), ráadásul könnyedén válthatunk a különböző években készült fotók között.

—Az építés előtti és utáni képsorozat különbsége megdöbbentő, hiszen a sűrű növényzet alkotta zöld térfal eltűnik, és megnövekedett látótávolsággal tárul fel az út menti területre épített új objektum. A 2021-ben készült felvételhez képest a 2022-esen már építészeti szempontból kedvezőtlen kisebb változások vehetők észre.

—Az épülethez közelítve meglepő, hogy betekintheünk az egyik kórterembe, és a forgatható gömbpanoráma-nézetekkel a teljes belső tér feltárul. A 2024 márciusában készült felvételen a rabok számára kialakított sétaterasz is

látható, ahonnan a rabok részére kilátás nyílhatna a kerítésfal túloldalára. Valószínűleg ez ütközhetett a biztonsági szabállyal, mert az átlátás akadályozása céljából sűrű hálót feszítettek a kilátás megakadályozására.

MILYEN MEGÁLLAPÍTÁSOKAT TEHETÜNK AZ ELHELYEZÉSSSEL, A POZICIONÁLÁSSAL ÉS A KÖRNYEZETTEL KAPCSOLATBAN?

—A település északkeleti peremén található 4 telek összevonásával létrehozott és építkezésre alkalmassá tett helyszín kiválasztását bemutató analízisről nincs tudásunk, de a döntés logikusnak tűnik, hiszen az M4-es 5 km közelségben, a meglévő kórházi épület hátsó bejárata 300 méterre van a tervezendő új intézménytől. A pozíció további előnye, hogy egyrészt az autópálya-kapcsolatot jelentő 42-es főút határolja, másrészt szántófölddel

02

07

- 05 A rendezett egyszerűséggel és a monokróm fehérséggel jellemezhető a belső milió is
- 06 A funkciószervezés miatt a tetőteraszokról nem zavarja a kilátást a kerítésfal
- 07 A mosdók és a zuhanyzók kék színe segítheti a béke és nyugalom érzésének megteremtését

szomszédos. Jelentős problémát nem okozott a kertvárosi lakóövezet közvetlen vizuális kapcsolata sem.

—Az épület telepítési koncepcióját az egyik legracionálisabb funkcióséma igénye határozhatta meg, így a két merőleges épületszárny a lépcső-lift magánál keresztezi egymást, és a függőleges közlekedők közötti ideális távolsággal, a keresztek egymáshoz illesztésével duplázza meg az alapterületet. A választott séma kifejezetten alkalmas a telek beépítésére, mert a centrálisan elhelyezett, szabadon álló épület körül könnyen lekeríthető az optimális udvar. A közhasználat számára átadhatóak a leszakadó telekrészek és a kedvezőtlen hegyes szögű sarkok, így az objektum körül a csatlakozó közterületek és védőtávolságok mérete is növekedett.

MI HATÁROZHATTA MEG AZ ÉPÍTÉSZETI KONCEPCIÓT ÉS AZ ÉPÜLET FUNKCIONÁLIS ELRENDEZÉSÉT?

—Az objektum körüli kötelező védőudvar határainak csökkentésével lehetőség adódott a fallal lekerített terület beléptetési pontjának megválasztására is. A területről leszakadó helymaradék szervizutat eredményezett. A kültéri parkolóterületek szintén igazolhatják, hogy a kiszolgálóút közlekedési és forgalomtechnikai szempontból is kedvezőbb helyzetet teremtett, és innen, a sarok felől látszik az objektum legkarakteresebb perspektivikus képe.

—A biztonsági intézkedések miatt az intézmény udvarára járművel behajtani csak engedéllyel és az időkésleltetést biztosító zsilipen áthaladva lehet, ezért a kapu pozícióját is a hátsó kert sarkához igazították, hogy az utcák felőli távolságot növeljék. Az épület főbejáratát szintén a hátsó kert irányába helyezték el, hiszen a zsiliptől a legrövidebb útvonal az elvárt követelmény. Ezáltal az épület hátsó frontja az utca felé tájolódik.

—A speciális funkció miatt a bejáratok elhelyezése fordított elv alapján történt, mint szokásos esetben egy általános középület telepítésénél. Sőt, az épületen belül kialakítandó funkciók legkedvezőbb elrendezését is a szabályzatokhoz és a működtetéshez igazított elvek, valamint az előírások szigorú betartása határozza meg.

MI SEJTHETŐ A HELYSÉGEK RENDSZERELVŰ KIOSZTÁSÁRÓL?

—Habár a pontos helyiségprogram és a betartandó szabályok száma számunkra ismeretlen, a szervezet kötött működtetéséhez szükséges rend betartatása nem relativizálható, a koncepció következetes megtartása a megvalósult tervrajzok nélkül is érzékelhető.

—Az építészek munkáját dicséri az ikonikus jel arányaira emlékeztető szabályos kettős kereszt formára rendezés, valamint a feltáró utca irányába szűkülő telekre és az utcavonalra merőleges iránytengelyhez igazítás, ami az északi iránytól 45 fokban eltérő szárnyakkal formált épület homlokzatainak tájolását is kedvezően befolyásolta.

MI BEFOLYÁSOLHATTA A TÖMEGKÉPZÉST, AZ ÉPÜLETKARAKTERT ÉS A MEGJELENÉST?

—Talán a terv mértéktelen egyneműségére, a szervezet túlzott redukáltságára és a költségalapú, nem esztétizálásra törekvő építészeti magaviselet és

a programban való részvételhez szükséges szociális attitűd kiegyensúlyozása tette lehetővé a megvalósult szakmai eredményt. A szögesdróttal koronázott, aránytalanul magas kerítésfallal körbevett épület szikárságával képes domináns látványt nyújtani, melyet a kettős kereszt (heraldika) alakzatú beépítés és a végletekig minimálisra redukált homlokzati geometria kombinációja okoz. A monokróm stílus ridegsége érdelemmentes arculattal reprezentálja a büntetés-végrehajtás szigorúan őrzött intézmény-karakterét.

A tömegalakítás az alaprajzi rendszerből következik, így az utcák felől nyitott udvarokkal tagolt szárnyak határozzák meg a térbeliséget. Az ideális börtönépületekre jellemző (panoptikonelv alkalmazásából adódó) jelentéshordozó centrális és tömör formával ellentétes vizuális látvány pedig elősegíti az arányosabb illeszkedést a közvetlen környezethez. [5]

—A beépítés-alapú hasábgeometria homogén díztelességét és egyszerűségét mindössze a nagy falnyílások rendszerezett kiosztása tagolja. A homlokzat elé szerelt horganszürke biztonsági ablakrácsok horganszürke zsaluzia árnyékolók látszatát keltik. A helyiségek megvilágítását szolgáló nagyméretű nyílászárók a biztonsági előírások okán a falnyílás belső síkjához lettek igazítva, így a külső zsaluelemekkel akadályozni lehet az utcán tartózkodókkal kialakítható vizuális kapcsolatot. A külső megjelenés változatosságát jelentő nyílaskiosztást, pozíciókat és szélességkülönbségeket szintén a belső funkciók és a hozzájuk igazított helyiségméretek befolyásolhatták.

MIKÉNT ÉRHEŐ EL ÉPÍTÉSZETI ESZKÖZÖKKEL POZITÍV PSZICHIKAI HATÁS AZ EMBER KOGNITÍV FUNKCIÓIRA?

—A megvalósult belső milió nyilvánossá tett képei alapján szembevető annak koherens kapcsolata az épület külső megjelenésével. A terek formálásánál szinte mindenhol redukáltság érzékelhető, és az egyszerűsége törekvés szándéka fedezhető fel mind a használati tárgyak, mind a választott anyagok és a színek esetében is. A többségében világos és fehér színű felületekkel és a társított monokróm elemekkel kombinált terekkel az építészek olyan ingerszegény környezetet kívántak létrehozni, melynek használata közben a nyugtató hatás automatikusan jelentkezik.

SZÜKSÉGES-E KONKLÚZIÓ?

—Az ember szabadságának korlátozásával összekapcsolódó kórházi és fegyházi funkciókhoz társítható legmeghatározóbb negatív élményt a helyhez kötöttség, a fogva tartás és a bezártság érzés okozza. [5-6] Az építészek hipotézise szerint a funkcióhoz rendelt stigmatizálás vizuálisan kompenzálható a könnyen befogadható látvány megteremtésével.

Tehát érdemes tisztázni, hogy mit is lehet a fehér szóhoz társítani. A Wikipédia például úgy kezdi tárgyalni, hogy a fehér annak a felületnek a színe, amely a fény teljes spektrumát változatlanul veri vissza, és a fehér tárgyról származó fény a fehér színinger.

08 A lépcsőház terét a vertikális rácsozás osztja részekre

08

IRODALOM / REFERENCES

- [1] „Berettyóújfaluban épül a büntetés-végrehajtás új egészségügyi központja”, Büntetés-végrehajtás [honlap], 2019-05-22, hozzáférhető: <<https://bv.gov.hu/intezetek/bvszervezet/hirek/2778>> [utolsó belépés: 2024-05-16].
- [2] **Katus, Eszter**: „Megszűnik a tököli börtönkórház”, *Átlátszó* [online], 2020-09-21, hozzáférhető: <<https://atlatszo.hu/2020/09/21/megszunik-a-tokoli-bortonkorhaz-feladatait-a-tobb-szaz-kilometerre-epulo-uj-kozpont-veszi-at/>> [utolsó belépés: 2024-05-16].
- [3] **Borsay, Attila**: „Európa első börtönkórháza”, *Építészfórum* [online], 2024-02-23, hozzáférhető: <<https://epiteszforum.hu/europa-első-bortonkorhaza-bv-egeszseguji-kozpont-berettyoujfalun>> [utolsó belépés: 2024-05-16].
- [4] „How Norway designed a more humane prison”, hozzáférhető: <<https://www.re-thinkingthefuture.com/architectural-community/a9023-how-norway-designed-a-more-humane-prison/>> [utolsó belépés: 2024-05-16].
- [5] **Hulesch, Máté**: „Az építészet legszélsőséesebb megnyilvánulása”, *Építészfórum* [online], 2021-04-20, hozzáférhető: <<https://epiteszforum.hu/az-epiteszet-legszelsosegesebb-megnyilvanulasa>> [utolsó belépés: 2024-05-16].
- [6] **Lodato, Emily**: „Redefining the Prison Milieu”, *Architecture Thesis Prep* 268 (2014), hozzáférhető: <https://surface.syr.edu/architecture_tpreps/268> [utolsó belépés: 2024-05-16].

GENERÁLTERVEZŐ: MG Építész Kft. | FELELŐS TERVEZŐ: Dr. Márkus Gábor | ÉPÍTÉSZ TERVEZŐK: Simó Nikolett, Bene Péter, Plébán Lívía, Győri Johanna, Bálint Brigitta, Pabián Zsófia, Németh-Zelenai Orsolya, Horváth Bence, Müller Ákos, Lestyán Bence | STATIKUS TERVEZŐ: Sámson Gábor | ÉPÜLETGÉPÉSZ TERVEZŐ: Lór Gábor (engedélyezési terv), Szucskó Imre, Nagy Imre (kiviteli terv) | ÉPÜLETVILLAGMOSSÁGI TERVEZŐ: Csányi István | ÉPÜLETSZERKEZETTANI TERVEZŐ: Handa Péter | TŰZVÉDELMI TERVEZŐ: Székács András | KONYHATECHNOLÓGIA TERVEZŐ: Kuruczné Szabolcs Gizella | BELSŐÉPÍTÉSZET: Ignác Erika | TÁJÉPÍTÉSZET: Nádai Brigitta | KÓRHÁZTECHNOLÓGUS KONZULENS: Csordás Szilveszter | ORVOSTECHNOLÓGIA: Bondor Gabriella, Kanosik Ilona | SUGÁRTECHNOLÓGUS: Dr. Porubszky Tamás | AKADÁLYMENTESÍTÉS: Bischocka Noémi | LIFTERVEZŐ: Makovszky Zsolt | BIZTONSÁGTECHNIKA: Kardos Endre | MUNKAVÉDELEM: Tóth Sándor | AKUSZTIKA: Kotschy András | VILÁGÍTÁSTERVEZÉS: Csernus László | TALAJMECHANIKA: Szabó Zoltán | GEODÉZIA: Ádám Tamás | ÚTTERVEZŐ: Tarcsai László | GENERÁLKIVITELEZŐ: WHB Kft. | PROJEKTFELELŐS: Köllő László | MŰSZAKI ELLENŐR: Eperjesi Imre (BMSK Zrt.)